

Egy retrospektív öneset-tanulmány

Tanulmányom elején az esettanulmány fogalmát kell felszínre hozni. Az angol ember úgy emlegeti: case study. Az esettanulmány a társadalomtudományok egyik kutatási módszere. A tanulmány során a legfontosabb lépés az adatok feldolgozásának az elemzése. Az esettanulmány további fontos tulajdonsága a már megtörtént események vizsgálata. Ez a megfigyelési technika több dologban különbözik a többi megfigyelési technikától. Főként abban, hogy ez nem pusztán adatgyűjtés, sokkal inkább elméletalkotási tevékenység. Az eset kiválasztása általában mély információjú anyag. A kiválasztott esetem a “különleges, a tipikustól eltérő” fajtába tartozik. Tanulmányom során megpróbálom megértetni, megfejteni és megoldani a problémát. Sorra veszem az olyan lehetőségeket, mint a fobia, a gyermekkori trauma fogalma, a vizuális jelenségek különböző alfajai, lehetséges megoldása és szubsztanciája. Értekezésem elején, azonban a helyzet, az eset ismertetése az előljáró. A vizsgált eset egy körülbelül ötéves gyermekkorban átélt élményre vezethető vissza. A vizsgálati alanyt szülei egy kiállításszerű helyszínre vitték, ahol a sötét térben világítótestek segítségével felnagyított pillangók voltak megtekinthetők. Az esemény pontos kontextusa és a kiváltott érzelmi reakció konkrét okai az alany számára nem rekonstruálhatók egyértelműen, azonban a tapasztalathoz félelemérzet társult, melynek eredete retrospektív módon sem beazonosítható. Az élmény hatása hosszú távon is fennmaradt: a vizsgálati alany a jelenben is tart a lepkéktől, valamint általános félelmet él meg a felnagyított vizuális objektumokkal szemben. Az eset a gyermekkori perceptuális élmények és a későbbi irracionális félelmek közötti lehetséges kapcsolódási pontok vizsgálatának alapjául szolgál. Mi az a pillangó? Az állat tudatos jelenléte okozza a problémát? A pillangó az egész Földön elterjedt faj, de nagy zöme trópusi tájakon él. A pillangók a legnagyobb és leglátványosabb nappali lepkék. Termetük közepes, de akad belőlük nagyobb példány is. Szépségük fő mozgatórugója a színes szárnyfelépítés. Gondoljunk csak bele, a gyermekorvos betegvárójában, vagy fogadóhelyiségében, ha úgy tetszik a pillangó ismétlődő motívum. A bölcsődék, az óvodák, az általános iskolák, és a gyermekközpontú helyek (példámban a praxisok, vagy gyermekorvos betegváró részlegei) mind-mind tartalmaznak ilyen, vagy ehhez hasonló falragaszokat, esetleg plafonról meglógatott kreatív példányokat. Vallási perspektívából az emberi lélek jelképe. Az ókori görög hitvilágban a halhatatlan lélek pajzsa. Unger Erika írja a legátfogóbb elemzést a pillangó és ember szerepéről, a két szubsztans fogalom közti kapcsolatról. A pillangó gyakori motívum a festészetben. A reneszánsz és barokk művészetben a pillangó kiemelkedő motívum. A lélek tükréként értelmezhető fogalom (pszükhé) szimbóluma volt. Például egy gyermek kezében, halotti jelenetekben, vagy szentek környezetében ábrázolt szárnyas állat. Ilyen értelemben a szentendrei festészet és a magyar modern festészet is elővehető. A szimbolizmus

és szürrealizmus hatására a pillangó gyakran megjelenik, de általában pszichologizált, álomszerű, vagy elvont kontextusban. Elemzésem során a szobrászatban sem kell messzire mennünk. Gondoljunk csak Budapestre. Az XIV. kerületi Pillangó parkra. A parkban Kelemen Zénó szobrai figyelnek a járókelők lépéseire. Kelemen Zénó Munkácsy-díjas szobrászművész. "Az alkotó két, egymással derékszögben elfordított körívben ábrázolta a pillangó körvonalait. A pillangó szárnyai között színes huzalokat feszített ki, ezáltal ha különböző szögekből szemléljük az alkotást más-más színű pillangó jelenik meg előttünk." -írja a köztérkép. Ebben a stációban már erősen csiszolgtatjuk a térben való gondolkodás fogalmát. A kérdésre logikus válasz talán nincs is, miszerint a pillangótól való félelem normális pszichológiai állapot, vagy sem. Hiszen, itt a nagymértékű irracionális félelem nem a csípésből fakad, vagy az azt követő állapotból. Itt csupán vizuális félelemről van szó. Fóbia, vagy sem? Ez egy létező fóbia, pontos nevén lepidopterofóbia. Ez a fóbia egy igen gyakori jelenség. Mégis specifikus fóbia, mely során az alany intenzív szorongást és félelmet érez, ha pillangókkal, lepkékkel találkozik akár valóságban, akár a képeken. A tény, hogy a fóbia mértéke enyhe iszonygástól, egészen extrém pánikig terjedhet, cseppet sem megnyugtató. Ezt megértve, olyan végletekről is beszélhetünk, mely teljesen befolyásolja a hétköznapi életet. Több okot említünk, mely el vezet idáig. Említendő a kognitív torzítás, mely nem jelent mást, mint az irracionális gondolatok megjelenését. Példának okáért az alany azt gondolja és érzi, hogy veszélyes állatokkal áll szemben. Ez szorongáshoz vezet, mely már nem választ el sokra a fóbia kialakulásáig. Említünk a sorban még evolúciós tényezőt is, mely inkább általános félelmet takar vagy takarhat. A genetikai hajlam még mindig nem ad teljes képet, bár bizonyos kutatások azt sugallják, hogy a fóbiák kialakulása öröklődhet. Érdekes tényező lehet a példakövetés és tanulás, mely inkább befolyásol és ezzel átad. Elemzésem során a fő irányvonal a gyermekkori trauma, mely igen erős tényező a sorban. Itt elsősorban élményről beszélünk, mely mélyen elraktározódik a pszichében, s később fóbia formájában üti fel fejét. Értekezésemben az utolsó pontot fogom elővenni. A tanulmány megértéséhez még egyszer előveszem a történt esetet, azonban sokkal részletesebben, első szám első személyben, a legpontosabb megértés érdekében.

„Egy körülbelül ötéves koromban átélt élmény során szüleim egy, Magyarországon kívül található helyszínre vittek el, ahol egy teljesen elsötétített épületbe léptünk be. Az épület belső terében egy kapcsoló aktiválásával hirtelen fény gyulladt, amely egy körülbelül ötvenszeres nagyításban megjelenített lepke installációját világította meg. Bár a konkrét pillanatban nem feltétlenül észleltem az élményt félelmetesnek, a látogatás befejeztével, az épület elhagyása után intenzív sírásos reakció jelentkezett. Ezt utólag az élmény pszichés feldolgozásaként értelmezem, különösen a térben elhelyezett, nagyított rovarábrázolások által keltett szorongás következtében. Az élmény óta tartós és jelentős mértékű szorongásos reakciót tapasztalok a lepkékkel, különösen a nagyított

méretben megjelenített példányokkal szemben. A helyszínre való visszatérést a mai napig fontolgatom, és a kapcsolódó ingerek (például rovarok túlméretezett ábrázolása) továbbra is negatív emocionális válaszokat váltanak ki.”

A jelenség értelmezhető specifikus fóbia kialakulásaként, amely egy traumatikus vagy stresszkeltő élmény nyomán alakulhat ki, különösen gyermekkorban, amikor az érzelmi szabályozás és a kognitív értelmezés még kevésbé fejlett. A helyszín a Wunderwelt Glocknerwiesen (vagy Glocknerwiese). Ez nem más, mint egy botanikai és természetismeret kiállítás. Ausztriában, a Grossglockner Magas-Alpesi út (Großglockner Hochalpenstraße) egyik kis tanösvénye. A kiállítóhelység a klagenfurti oldalon, Karintia tartományban, a Grossglockner magasan fekvő panorámaútjának szarának – a Gletscherstraße-nak – a mentén. Pontosan a Gasthof Schöneck étterem közelében, kb. 1 953 méter tengerszint feletti magasságban. Itt található az interaktív természetismereti kiállítás, családi játszóhellyel (gyerekeknek méh lakók, lepkék, bogarak stb.). Külső falai természetes anyagból (fa és kő) készültek, esztétikus alpesi stílusban, ami harmonikusan illeszkedik a hegyi környezetbe. Elragadóan kis méretű, barátságos építmény, nem hivalkodó, hanem inkább természetközeli megjelenésű. A játéktér mellett dekorációként (például óriás pillangó szobrok) vizuális figyelemfelhívás segíti a tanulást és a családi élményt. Ez önmagában még nem is elriasztó. Abban tehát már biztosak lehetünk, hogy gyermekkori traumáról van szó. Értekezésem lezáró részében minden kérdésre megpróbálok választ adni, elsősorban Önmagamnak. Mint kiderül, ez az élmény összetett pszichológiai és esztétikai rétegeket egyesít, melyeket külön-külön érdemes vizsgálni. Az ötéves kor egy kulcsfontosságú fejlődési szakasz az ember életében. Ebben az időszakban a gyerek énképének és a világról alkotott képének a struktúrája még igen képlékeny. Továbbá fontos megemlíteni azt is, hogy ebben az időszakban különösen érzékenyek a szenzoros élményekre és az érzelmi hatásokra a gyerekek. A fentebb leírt élmény az úgynevezett szenzoros trauma, mely nem feltétlenül jelent fizikai veszélyt. Ez nem más, mint az érzékszerveken keresztüli túlingerlés. Lehet még szokatlan, idegen hatás révén kiváltott pszichés reakció. A szülőkkel történő, ismeretlen helyre tett utazás, az elsötétített tér és a hirtelen fényhatás erőteljes érzelmi benyomást tesz a gyerekekre. Az egyébként fejlődő szervezetre. Az érzést természetesen felerősíti a még nem megfelelő feldolgozókapacitás. Az élmény utáni sírás egy késleltetett feldolgozási reakció, mely a preverbális trauma. Mit jelent ez? A gyermek még nem tudja verbalizálni az élményt, de testi (pl. sírás) és emocionális (pl. szorongás) válaszokat produkál. A lepkékhez kapcsolódó tartós és intenzív félelem, különösen a nagyított példányokkal szemben már egy, a fentebb is leírt és említett specifikus fóbiának tekinthető. A fóbiák gyakran egy korai, megrázó élményhez köthetők, és az esetek jelentős részében a személy nem is mindig tudatosítja az eredeti kiváltó eseményt. Tehát az összefüggés világos. A lepkét, mint motívumot nem önmagában tapasztalja meg a gyerek ilyenkor,

hanem felnagyítva, torzítva, installációs környezetben. Mely nem más, mint a természetes forma groteszk elidegenedése. Kutatásom során megjelenik még az esztétikai undor és a felismerés borzalmának a kérdése is. Ez a felismerés Sigmund Freudra vezethető vissza. Freud ezt a jelenséget a „das Unheimliche” igével írja le. Az ismerős és az idegen határán mozgó ingerek – például egy túl nagyra nagyított, természetes formáját elveszített lepke – kiválthatják a bizarr, nyugtalanító érzést, amely később szorongásként rögzül. Ez az ún. esztétikai szorongás, ahol a művészet nem katarzist, hanem pszichés diszkomfortot vált ki. A kortárs installációművészet gyakran él azzal az eszközzel, hogy a hétköznapi tárgyakat, élőlényeket aránytalanul felnagyítja vagy irreális kontextusba helyezi. A méretarány megváltoztatása a megszokott érzékelési rendszerünket megbontja. Felerősíti a tárgyban rejlő strukturális részleteket (pl. a lepke szőrszájai, szemei, potrohának szerkezete, stb.). emellett groteszkké vagy szürreálissá teszi a természetes formát. Ez a módszer valóságérzék elidegenítésével él, ami a „szublimált borzalom” érzését is keltheti. Klasszikus példák erre: Damien Hirst, Louise Bourgeois (óriáspókjai), vagy akár Anish Kapoor szerves, monumentális installációi. Az installációművészet célja gyakran az, hogy a néző ne csak nézze, hanem testével is megtapasztalja a műalkotást. Amikor egy sötét térben, zárt installációban vagy, a test orientációs rendszerei (egyensúly, térérzékelés, mozgás) a megszokottól eltérően működnek. Ez a pszichofizikai disszonancia felerősítheti a félelmet vagy szorongást – főleg akkor, ha a néző kiszolgáltatottnak érzi magát. Talán az egyik legfontosabb kérdés a megoszthatóság kérdése. Megérti ezt más is? Ez a kérdés részben fenomenológiai, részben pszichológiai természetű. Azok, akik nem élték át az adott élményt, csak részben képesek empatizálni, teljes mértékben azonosulni nem. A trauma mindig személyes és testhez kötött tapasztalat, de az empátia révén a másik érzésvilágának kontúrjai részben átélhetők. A művészet és az irodalom ebben segíthet: ha az élmény jól verbalizált vagy vizuálisan érzékeltetett (pl. egy performansz vagy egy audiovizuális installáció formájában), akkor annak érzelmi rezonanciája átvihető másokra. Az esszé külön figyelmet fordít arra a kérdésre is, hogy miként értelmezhetőek az ilyen jellegű művészeti tapasztalatok mások számára, és milyen mértékben oszthatók meg vagy rezonálhatnak interszubjektív módon. A szerző hangsúlyozza: a szülők részéről nem történt hiba vagy mulasztás, hiszen az élmény nem szándékos pszichés terhelés volt, hanem egy erősen szubjektív feldolgozási folyamat következménye. A személyes reflexió tehát nem vádol, hanem értelmez – a múlt érzelmi nyomait a tudományos diskurzuson keresztül újraolvashatóvá és mások számára is megközelíthetővé teszi. Remélem, hogy az elemzés révén világosabbá válik az a pszichés kettősség, amely az adott helyszínhez fűződik: egyszerre idéz elő elkerülési késztetést és visszatérés iránti vágyat. A lepkékkel kapcsolatos félelem – különösen a felnagyított, installatív formáikban – nem pusztán egy adott állattól való fóbias reakcióként értelmezhető, hanem egy korai szenzoros élmény nyomán kialakult komplex emocionális emlékezeti mező részeként. E szöveg célja részben az is volt, hogy közelebb vigyen

másokat annak megértéséhez, miért lehet egyszerre szorongató és vágyott egy olyan tér, amelyben a félelem és a kíváncsiság egyaránt jelen van.

© copyright

Felhasznált irodalom

<https://hu.wikipedia.org/wiki/Esettanulmány>

<https://hu.wikipedia.org/wiki/Pillangófélék>

<https://pszichoglobusz.blogger.hu/2014/03/26/a-pillango-vajon-mi>

<https://www.kozterkep.hu/38370/pillango#>

<https://egeszsegetmod.hu/lepidopterofobia/>

https://www.sn.at/wiki/Wunderwelt_Glocknerwiese?utm_source=chatgpt.com

<https://mapcarta.com/N5039996023>

[https://www.grossglockner.at/de/die-hochalpenstrasse/erlebnisswelten-am-grossglockner?
utm_source=chatgpt.com](https://www.grossglockner.at/de/die-hochalpenstrasse/erlebnisswelten-am-grossglockner?utm_source=chatgpt.com)